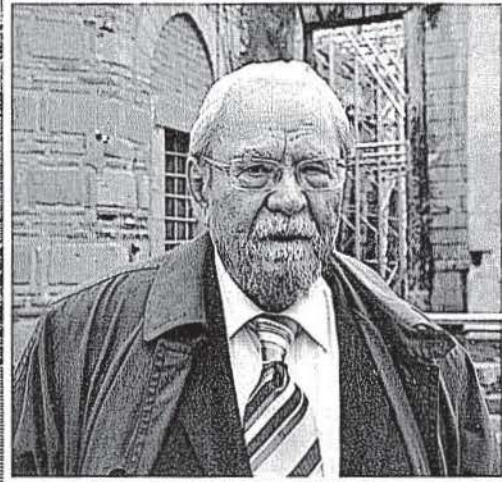
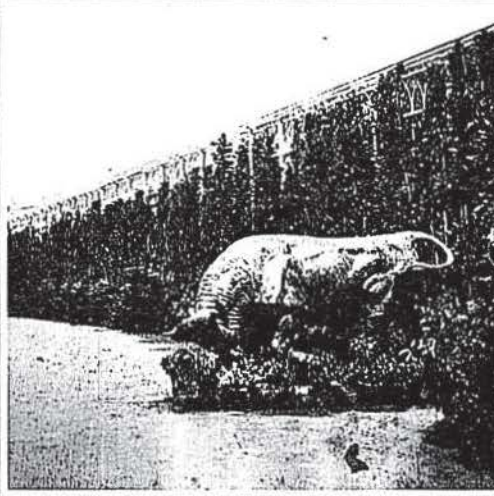
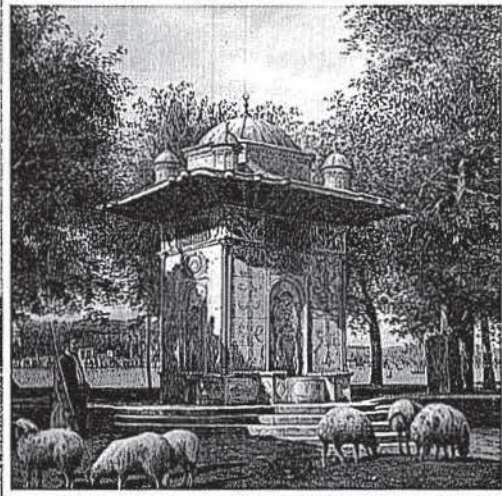

MILLİ SARAYLAR

KÜLTÜR-SANAT-TARİH DERGİSİ SAYI:7 / 2011

ISSN 1304-9046

Beylerbeyi Sarayı'nın Tarihî Bahçesi

Yasemin Acaralp*

Osmanlı'dan günümüze kalan hasbahçelerimiz milli mirasımız olan saraylar, kasırlar ve köşklerle birlikte planlanmış, ancak zaman içerisinde bazı değişikliklere maruz kalmışlardır.

Beylerbeyi Sarayı bahçesi deniz seviyesindeki ana bina ile formel stilde yapılandırılmış Harem ve Mabeyn bahçelerinden başlayarak yukarıya doğru setler şeklinde ve yedi kat yükselen Rönesans stilinde merdivenlerle yükselir. Dördüncü sette büyük bir grottolu dikdörtgen havuzla etrafında küçük köşkerin yer aldığı mekan, üst setlere doğru informal bahçeyle dağ kapısına kadar uzanmaktadır.

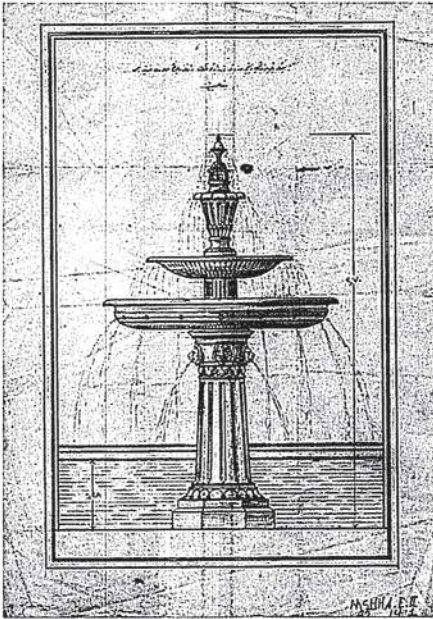
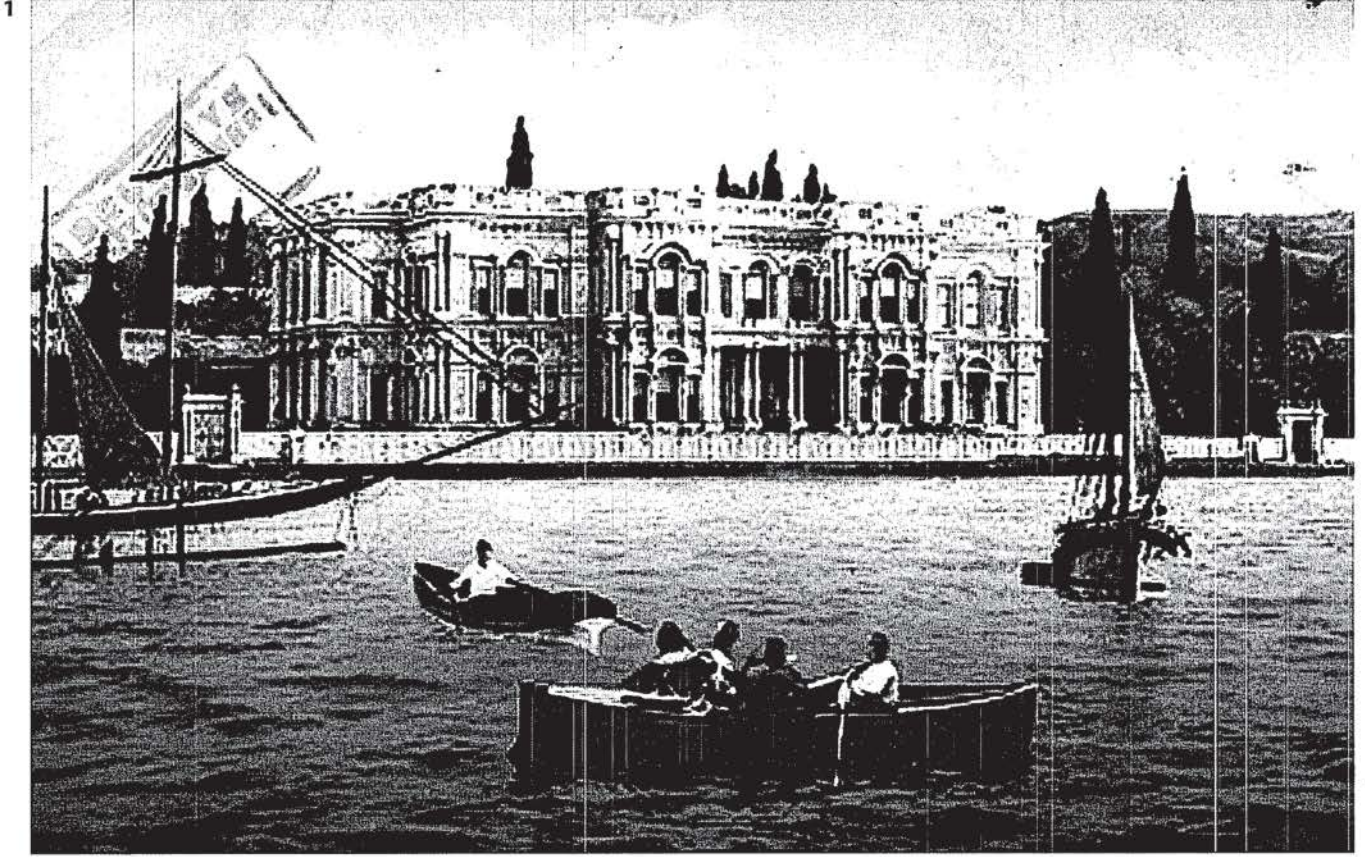
Saray bahçelerimiz geçmişten günümüze kalan kültür varlıklarımızdır. Geçmişin izlerini özgün niteliğinde korumak tarihi bahçe anlayışının gereğidir. Beylerbeyi Sarayı Hasbahçesi II. Mahmud döneminden kalan ileri Rönesans etkili merdivenler, duvarlar, teraslar, havuzlar ve çeşmeler gibi peyzaj elemanları ile geçmişin izlerini taşımaktadır.

Saray'ın Tarihçesi ve Saray Bahçesi Hakkında

Beylerbeyi Sahilsarayı'nın bulunduğu saha fetihten 19. asır başına kadar "İstavroz Bahçesi" adını taşımıştır. Sultan IV. Mehmed kiraz mevsimlerinde civardaki bahçeleri de kiralayarak Haremle Beylerbeyine göç ederdi. 18. asrın sonlarında I. Abdülhamid zamanında bahçe parçalanarak halka satılmış kalan yere camii ile hamam yaptırılmıştı. II. Mahmud arazileri geri alarak Kirkor Amira Balyan'a ahşap sarı boyalı Beylerbeyi Sahilsarayı'nı yaptırdı (1826-1832). Saray bugünkü şeklini ise 1864'de Sultan Abdülaziz döneminde eski yapı yıktırılarak kazanmıştır.

Beylerbeyi Sarayı'nı ziyaret eden Mareşal Moltke (1835-1839) hatıratında Saray'ın fiziki yapısı hakkında bilgi verir; "Saray'ın arka tarafındaki bir kapıdan bahçeye girdim. Havuzdaki mercan balıklarını, tarhlardaki nadide çiçekleri seyir ile meşgul idim. Bahçe birçok sedlerle arkadaki bir tepenin zirvesine kadar uzanıyor ve yüksek yeşil duvarlar hududunu tayin ediyordu".¹

Beylerbeyi'ndeki yaldızlı yazlık sarayı II. Mahmud'un (1835) izniyle gezen dönemin müşahitlerinden Miss Pardoe'nun da yorumları önem arzeder; "Burası hem Doğu'nun hem de Batı'nın bütün lüksleriyle donatılmıştı. Son derece ince süslenmiş tavana narin çiçek demetleri çizilmişti. Pencereilerin önünde uzanan çiçek bahçesi de ışıltılı çeşmesi, altın limonluğu ve yaldızlı kafesleriyle bu etkiyi artırıyordu. Sultan Mahmud'un yazlık sarayının içi de dışı da çok güzeldi; daha önce de söylediğim gibi Boğaz'daki en şık yapıydı. Saray'ın hemen arkasındaki dik tepenin üstüne kadar teraslar halinde çıkan bahçelerin her biri, yabancı bir bahçıvanın yönetiminde ve bunların ülkelerine özgü tarzda düzenleniyor. İspanyol, İtalyan, İngiliz, Alman ve Fransız bahçeleri var. En dipteki terasa Kuğu Gölü denen sığ ve geniş bir havuz yapılmış. Burada Padişah'ın en sevdiği kuş olan kuğuların otuz kadarı

1 Beylerbeyi Sarayı'nın denizden görünümü.

2 Beylerbeyi Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na nakledilen fiskiyeyi gösterir belge.

yüzüyor, berrak gün ışığında oynuyorlardı. Sakin yüzeye salkım söğütler ve zarif ağaçlar yansıyor. Muhteşem bir manolyanın altında canlı renklere boyanmış iki küçük tekne duruyordu. Gölden yaklaşık elli metre geride beyaz mermerden yapılmış ve "Açık Hava Hamamı" denen zarif bir yapı duruyor. Yaz sıcaklarında Zat-ı Şahaneleri burada keyifli saatler geçirirmiş. Salonun tavanı, zemini ve duvarları beyaz mermerden. Çok güzel çeşmeler sularını dairenin geniş silmelerine oyulmuş nergis yapraklarından aşağıya boşaltıyorlar, incelikle oyulmuş okyanus kabukları suyu yüzlerce iplikçik haline getiriyor bu sular önce havuzlara sonrada göle dökülüyor. Tepede serviler ve çınarlar arasında parıldayan yaldızlı bir köşk var; burası sanki insan icatları ve emeğiyle yapılmamış da perilerin elinden çıkmış gibi"²

Sultan Abdülaziz döneminde yeni sarayın yapımıyla bahçeler yeniden şekillenmiş yabancı bahçıvanların etkisiyle Fransız barok bahçe tasarımı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde oval süs havuzlarının etrafındaki yeşil parterler de oval biçimde yuvarlak hatlıdır. Sette ortada dairesel havuz ve etrafındaki çim parterleri barok stilindedir. Günümüzde ise bu bahçe düzeni değişmiş; yuvarlak ve oval hatlar yerini daha köşeli keskin geometrik hatlara terk etmiş ve barok bahçe stilinden uzaklaşmıştır. Grottolu havuzların etrafındaki çim parterlere dikilen serbest gelişimli ağaçların zaman içinde büyümesiyle bahçenin görünümü değişmiş ve daha gölgeli batı bahçesinden farklı bir

bahçe düzeni meydana gelmiştir. Avrupa'daki saray bahçelerinde gördüğümüz geniş alanların sadece *topiary* yapılabilen bitkilerle yeşillendirilen barok bahçelerin saray bahçelerimizden farklı olması da sarayın boğaz kenarında denizle iç içe olmasından kaynaklanmaktadır.

Beylerbeyi Sarayı Harem ve Selamlık bahçelerinden denize açılan muhteşem kapıları, deniz köşkleri, teras bahçeleri, tarihi tüneli, çeşmeleri ve büyük havuzuyla Anadolu yakasındaki en güzel Saray'dır. Her ne kadar Beykoz Kasrı'nın da aynı dönemde yapıldığını bilsek dahi Beylerbeyi kadar özgün halini koruyamadığı da bir gerçektir. Ancak her ikisinin setler halindeki bahçelerinin birbirine benzediğini belirtmeliyiz.

Harem ve Mabeyn (Selamlık) bahçelerinde elips şeklindeki süs havuzlarının aksına karşılık gelen deniz köşkleri girişleri yol güzergâhı havuz aksına yoldan ulaşımı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Bahçede bulunan hayvan heykellerinin de 1864'te Abdülaziz döneminde Paris'te yaptırıldığını kaidelerinden okuyabilmekteyiz. Ancak zaman içerisinde bu heykellerin bazılarının orijinal mekânlarında olmadığı görülmektedir. *Şehba*'daki fotoğraflara bakıldığı zaman heykellerin bahçenin günümüzdeki konumlarından daha farklı yerlerde olduğu anlaşılır. Eski fotoğraflarda 1913 yıllarında görülen saksıların da bahçede mevcut olmadığı müşahade edilir. Saksılar şu an Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan merdivenlerini süslemektedir. Bu durum arşiv belgelerinden de takip edilebilmektedir. Beylerbeyi Sarayı'ndaki bir adet havuz fiskiyesinin Dolmabahçe Sarayı'na nakledildiği kayıtlarda mevcuttur.³

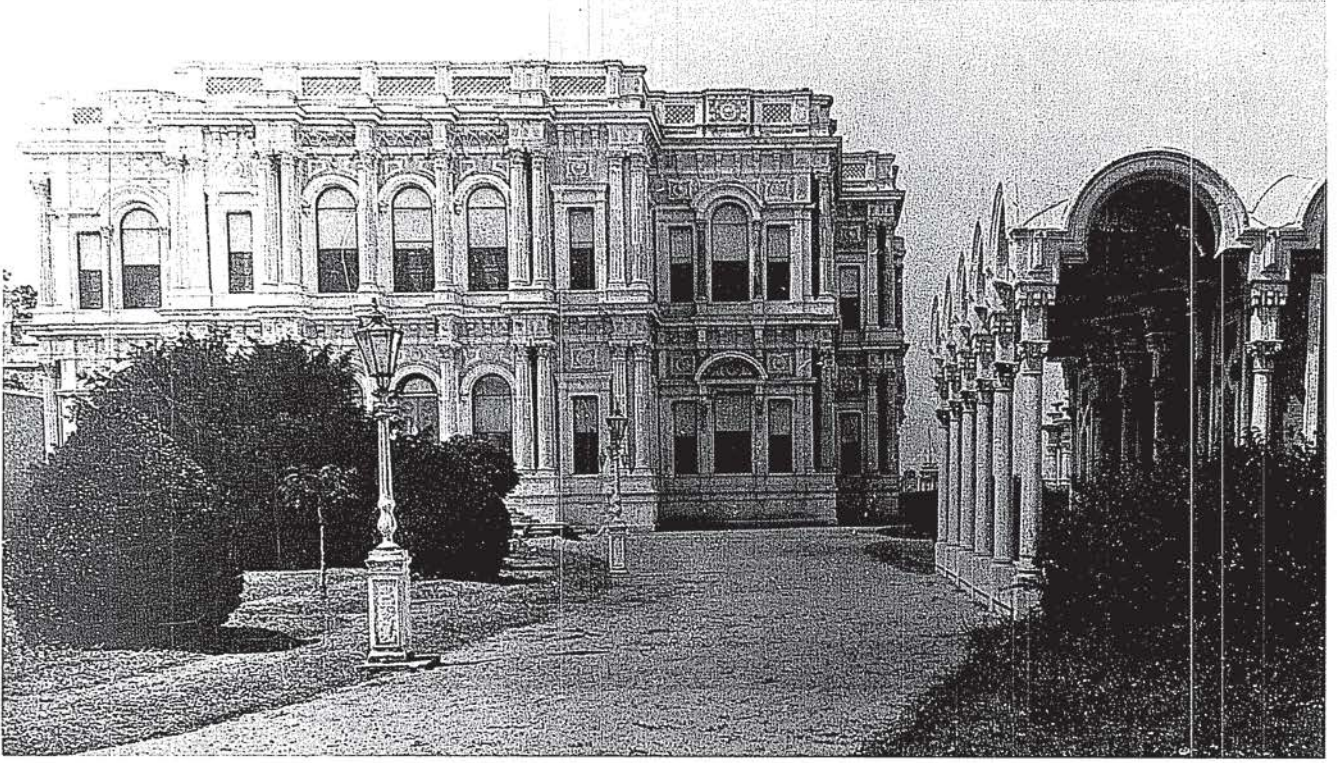
Beylerbeyi Sarayı bahçesi sadece süs amaçlı kullanılmamıştır. Yine arşiv belgelerinden öğrendiklerimize göre saray bahçelerimizdeki limonluklarda ve bahçelerde çiçek, sebze ve meyve yetiştirilmiştir. Özellikle turfanda sebze ve çiçek yetiştirmek için limonlukta kışın odun yakıldığı belgelere yansımaktadır. Beylerbeyi ve Çırağan saray bahçelerinde yetiştirilen bu turfanda meyve ve sebzeler Mabeyne ve Matbah-ı Hassa'ya verilir.⁴ Çok sonraları ise mevcut yemiş ağaçlarındaki şeftali, kayısı, erik, ayva, incir ve cevizin fazlasının da ilginç bir şekilde satıldığı anlaşılmaktadır.⁵

Harem Bahçesi

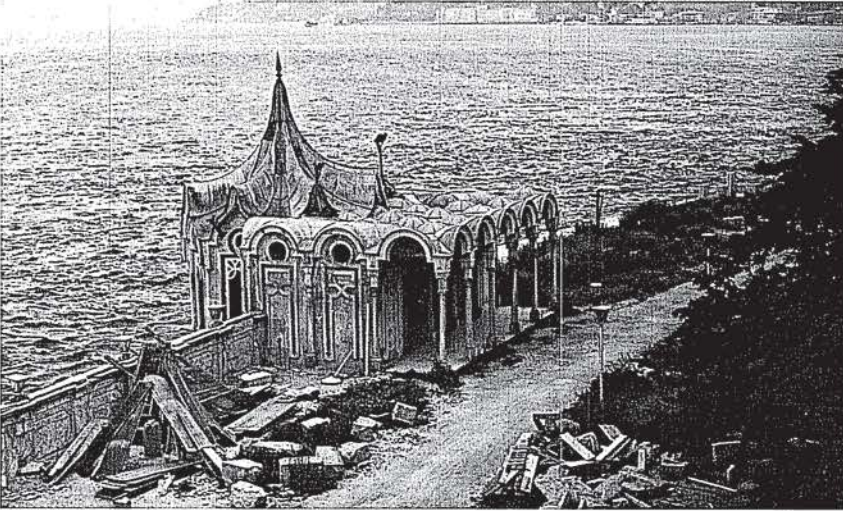
Beylerbeyi Sarayı'na, Harem bahçesine açılan kapıdan, denize doğru inen rampa yoldan giriş yapılmaktadır. Daha önceleri yakın bir zamana kadar Selamlık bahçeye açılan tünel kapısından giriş yapılmaktaydı. Saray'a girişte bizleri karşılayan Harem bahçe ortadaki bina aksına yerleştirilmiş elips şeklinde ki grotto fiskiyeli nilüfer havuzu ve buna paralel çim parterleriyle çevrelenmiş kendi içinde formel bahçe stilindedir. Havuz çevresi, oturma gruplarına ve gezintiye müsait düzenlenmiştir. Bahçenin bugünkü şeklini 1978 yılında Ekrem Gürenli tarafından çizilen peyzaj projeleri belirlemiştir.

1870 yılına ait fotoğraflar ve 1913 yılına ait peyzaj projelerine baktığımızda bahçe düzeninin daha farklı olduğunu batı etkisinde şekillenmiş, elips havuzun çevresinde elips formunda çim parterlerle, havuza dik tâli yollarla sınırlandırılmış; büyük, gölge yapan ağaçların olmadığı seyirlik formel bahçeler görmekteyiz. Havuz, grottolu fiskiye, geyik heykelleri, *topiary* yapılmış bitkiler, fenerler bahçede Avrupa etkisiyle oluşmuş peyzaj elemanlarıdır. Harem bahçede Porsuk (*Taxus baccata*), Sedir (*Cedrus*

1

2

1 Harem bahçe ve deniz köşkü.

2 1965 yılında Beylerbeyi Sarayı bahçesinin hali.

deodora), Erguvan (*Cercis siliquastrum*), Meşe (*Quercus robur*), Oya (*Lagerstroemia indica*), Arokarya (*Araucaria araucana*), Çitlenbik (*Celtis australis*), Dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), Karaağaç (*Ulmus glabra pendula*), İhlamur (*Tilia argentea*) ağaçları bulunmaktadır.

Harem bahçesi Saray'ın her iki tarafındaki duvarlarla Selamlık bahçeden ayrılmıştır. Kara tarafındaki duvar halen mevcuttur; ancak deniz tarafındaki duvarın sadece izleri kalmıştır. Tarihi bel-

gelerden Harem bahçeye kara tarafından giriş yapılmadığını daha çok denizden kayıklarla ulaşımın sağlandığını bilmekteyiz. Kara tarafından saraya girişte Harem bahçeye açılan valide kapı kullanılmaktaydı. Selamlık bahçeye geçişe çok yakın olan bu kapı günümüzde kullanılmamaktadır.

1940'lı yıllarda Harem bahçesinde yeni giriş kapısının ve yolların açıldığını bahçe duvarlarında bazı onarımların yapıldığını öğreniyoruz.⁶ 1965 yılına ait fotoğraflarda ise rıhtım duvarlarının dalgaların etkisiyle aşınmalarından dolayı yıkılarak yerine yeni duvarların yapıldığını; bahçelerin de bakımsız olduğunu görmekteyiz. Harem bahçesindeki zemine bakıldığı zaman, diğer saraylarımızda da olduğu gibi yollara podima taşı döşendiği fark edilir.

Selamlık Bahçe

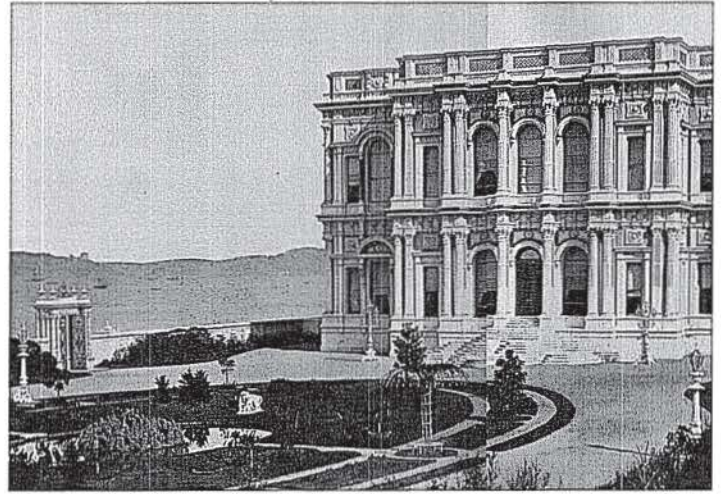
Selamlık bahçeye tarihi tünelin kapılarından girilebilmektedir. Uzun yıllar saraya giriş için tünel kapı kullanılmıştır. Bahçeden geçen bağlantı yolu tünelle kamufle edilmiştir. Boğaziçi köprüsünün inşaatından bir süre sonra (1975) tarihi tünel araçların geçişine kapatılmıştır.

II. Mahmud'un yaptırdığı Tünel çeşmesi Beylerbeyi Sarayı tünelinin içinde Beylerbeyi tarafından girilince solda ve ortadadır. Som ak mermerden yapılmıştır. Üstünde şair Hikmet'in hazırladığı ve Yesarîzâde Mustafa İzzet'in yazdığı kitabenin bulunduğu çeşme 1829 (1245) yılında yaptırılmıştır.⁷ Yanındaki su kapısından Saray'ın dördüncü seddine kadar çıkıldığı bilinmektedir. Tünelden çıkınca yol aşırı sağda Beylerbeyi Sarayı'nın karşısında aynı padişahın aynı tarihte yapmış çeşmesi vardır. Bu çeşmelerin, havuzların ve sarayın "Dağ Suyu" denilen suyu Tomruk tarafından çıkardı. Şimdi kaybolmuştur. II. Mahmud'un hatırası olan çeşmelerden biri de Beylerbeyi Sarayı'nın dış bahçesinin altındadır. Som mermerden yapılmıştır. Üstünde üç satır halinde ki kitabeyi büyük hattat Yesarîzâde Mustafa İzzet yazmıştır. Manzume, şair Hilmi'nindir. Kitabeye göre çeşmeyi Sultan II. Mahmud 1829 yılında yaptırmıştır.

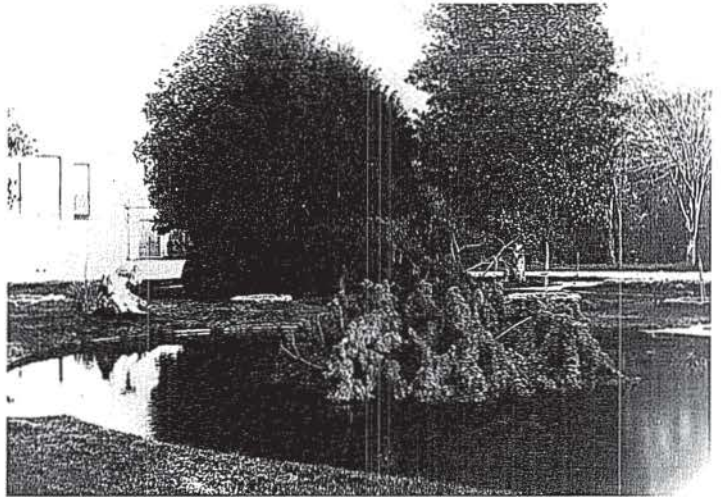
Selamlık bahçenin 1876 yılında çekilmiş fotoğraflarında oval havuzun etrafındaki çim parterlerinin havuzun aksına ve simetrisine göre elips formda oluşturulduğu çim parterlerinde yüksek boylu ağaçların olmadığı, Manolya ağaçlarının daha yeni dikilmiş fidan şeklinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, kendi içinde batı etkisinde yapılandırılmış formel bahçedir. Ancak bu düzenleme ilerleyen yıllarda bozulmuş küçük fidanlar tarihi ağaç konumuna ulaşmıştır Elips şeklindeki çim parterleri daha köşeli geometrik şekillere dönüşmüştür. Selamlık bahçenin bugünkü durumu seyirlikten ziyade içinde yaşanırılığa izin veren daha fonksiyonel tarzdadır.

1870'li yıllarda dikilen ağaçlar ise zamanla büyüyerek gölgelerinde oturmaya müsait alanlar yaratmışlardır. Abdülaziz döneminde batılı bahçıvanların elinde şekillenen Selamlık bahçesi günümüzde daha köşeli, keskin hatlı çim parterleri ve gezinti yollarıyla Avrupa saray bahçelerinden farklı konuma gelmiştir. Geçmiş yıllarda dikilen Manolyalar (*Magnolia grandiflora*) ise 134 yaşlarında olduğu halde bahçede yaşamaktadırlar.

Tünelin bahçeye olan sınırı Bambularla (*Phyllostachys bambusoides*) doludur. Bu doluluk tünelin pencerelerinin görünmesini engellemekte ancak bahçeye ayrı bir canlılık katmaktadır. Bahçede Atkestanesi (*Aesculus glabra*), (*Aesculus carnea*)Karaağaç (*Ulmus glabra pendula*), Kayın (*Fagus silvatica*), Porsuk (*Taxus baccata* "Aurea") ağaçları da vardır.

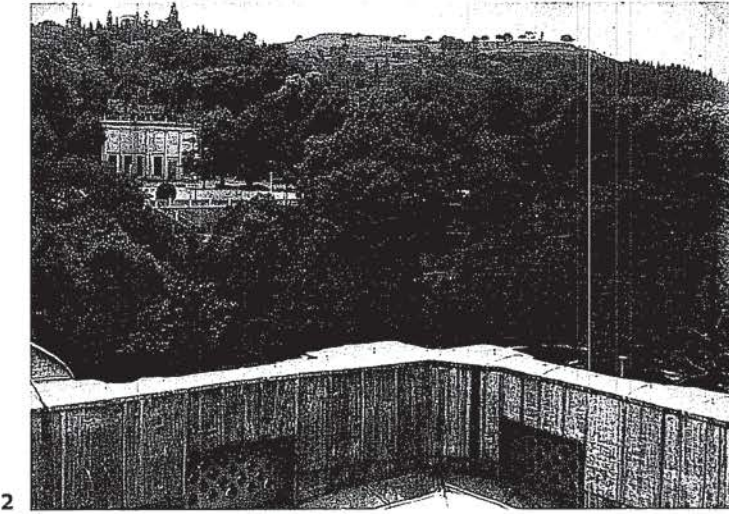
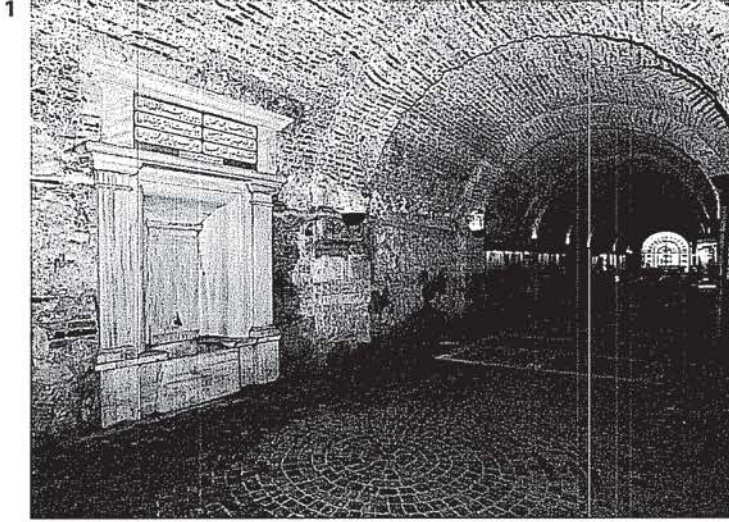
3

4

3 Beylerbeyi Sarayı Selamlık bahçesi (1870).

4 Selamlık bahçedeki grottolu havuz (1913).

1 Tünel içindeki
II. Mahmud
çeşmesinin görünüşü.

2 Beylerbeyi Sarayı'nın
çatısından Mermer Köşk
ve set bahçeler.

Set Bahçeler

Birinci sete Selamlık bahçeden dik merdivenlerle ve rampa yoldan çıkılmaktadır. Bu sette merkezde daire şeklinde havuz, çevresinde hayvan heykelleri, podima döşeli yollar, Palmiyeler (*Chamaerops excelsa*), Porsuklar (*Taxus baccata aurea*), Karaağaç (*Ulmus glabra pendula*), Sedir (*Cedrus deodora*) (*Cedrus libani*) Meşe (*Quercus robur*) Yalancı Porsuklar (*Cephalotaxus harringtonia*) bahçe elemanlarıdır. Birinci set bahçenin altında tarihi tünel mevcuttur.

1913 yılına ait bahçe projelerinde birinci set bahçe düzeni barok'tur. Çim parterleri havuzun aksiyal ve simetrik yerleşimindedir. Bahçenin merkezindeki yuvarlak havuz ve çevresindeki çim parterleri papatya şeklindedir. Günümüzde bahçe düzeni farklıdır. 1978 yılında çizilen peyzaj projeleriyle bu form tamamen değişmiştir.

Bahçeler gerek genel konumca gerekse de ayrıntıları bakımından ileri İtalyan rönesansına en yaklaşan Türk örneğidir. Saray yapısı önündeki alt düzlem bahçe, ortadaki havuza göre aksiyal ve bakışımı düzeniyle tipik bir şekli batı bahçesidir. Heykelleri ve diğer bahçe eşyası da gene aynı etkiyi belirgin bir şekilde yansıtır. Ancak tarhlar içinde yer alan bazı ağaçların varlığı bahçeyi tamamen çıplak batı formel bahçesinden ayırıp Türk bahçesindeki gölge

ve algılama köşeleri yaratma kavramına yaklaştırmaktadır. Alt düzlemde, ileri rönesans-barok tipi iki yönlü merdivenlerle üstteki set dizilerine ulaşılır. Üstteki seddin bir balkon teras niteliği taşıması İtalyan Toskan karakterine yaklaşmaktadır. Ancak merdivenlerin biçim ve konumu ileri rönesans-barok çağı Roma bahçelerinde görülen mimari bir şahikaya ulaşma çabasındaki düzeni de hatırlatmaktadır. Yapıt yanbaşındaki formel bahçe-hareket anlatan merdivenler dizisi- setlerin yükselişi- bir simge ögesi, örneğin heykel, havuz-koruluk sıralanması tipik bir ileri Rönesans-barok bahçe gelişimidir. Ancak kendi içinde aksiyal olan bu gelişim, saray yapısına göre aksiyal değildir.⁸

Birinci setten merdiven ve rampa yollarla çıkılan üst settaki Yemiş Bahçesi günümüzde sarayların çiçek ihtiyacını karşılayan çiçek üretim alanıdır.

İkinci sette dar ve uzun teras şeklindeki bahçeden merdivenlerle çıkılan üçüncü set daha ince bir teras şeklinde karşımıza çıkmakta bu setleri rampa yol da takip etmektedir. Dördüncü sete çıktığımızda büyük dikdörtgen kuğu havuzu karşımıza çıkmaktadır. Bu sette Mermer Köşk ve Ahır Köşk mevcuttur.

Bahçe güzergâhları 1948 tarihli projelerde belirtilmiştir. Bu projelerde ikinci setin

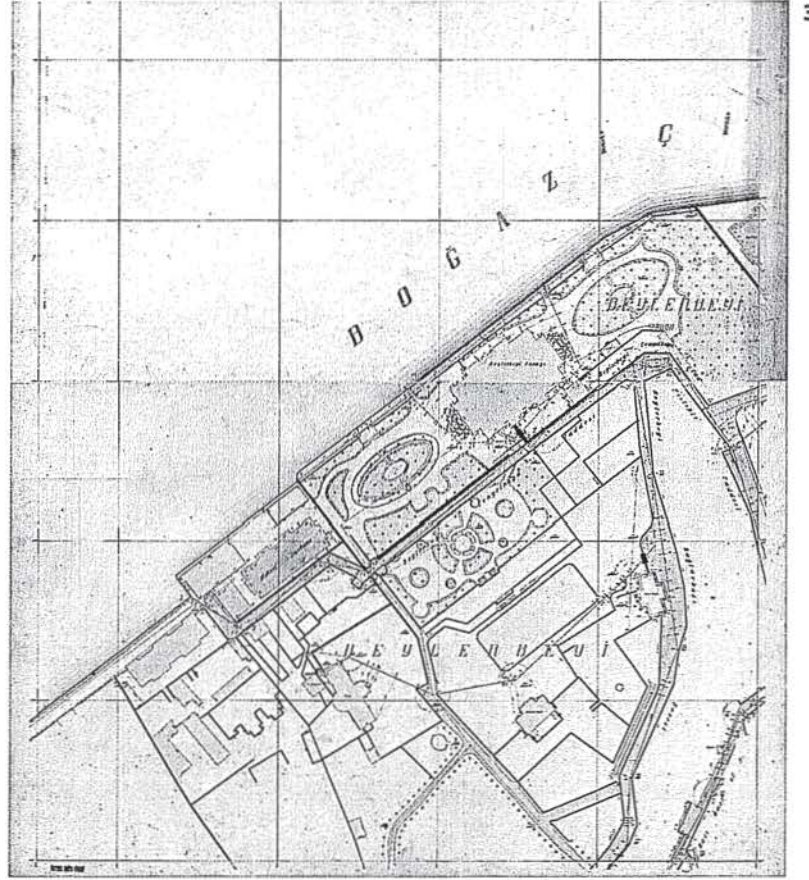
köşesinde yemiş bahçesi, dördüncü setten yukarılara çıkıldığında fundalık, çiçek sobaları, bahçıvan koğuşları, aslanhane ve geyiklik görülmektedir. Günümüzde yemiş bahçesi saray bahçelerinin çiçek ve Osmanlı şimşiri (*Buxus sempervirens*) üretim yeri olarak kullanılmakta aynı zamanda değişik meyve ağaçlarını da barındırmaktadır. Burada üretilen nadide çiçeklerden Medine, Acem Lalesi, Esperis, Tütün Çiçeği, Nakıl, Kokulu Şebboy, Top İberis bahçeyi süsleyen mevsimliklerdir. Dördüncü sette Ihlamurlar (*Tilia argentea*), Palmiye (*Chamaerops excelsa*), Oya (*Lagerstroemia indica*), Atkestanesi (*Aesculus hippocastanum*), Çınar (*Platanus orientalis*), Defne (*Laurus nobilis*), Meşe (*Quercus robur*) ağaçları vardır.

Serdab Kasrı'nın (Mermer Köşk) geyiklik tarafında bir kapısı bulunmaktadır; bu kapının yanına Yuvar Kalfa tarafından bir ahşap kuşluk, önüne de ortası ada olmak üzere oval şekilli bir havuz inşa edilmiştir. Kasrı'n önünde 2 adet ahşap kuşluk bulunmaktaydı. Ohannes Kalfa tarafından inşa edilen kuşlukların alanlarının toplamı yaklaşık 270 metre (334 zira) olarak tespit edilmiştir.

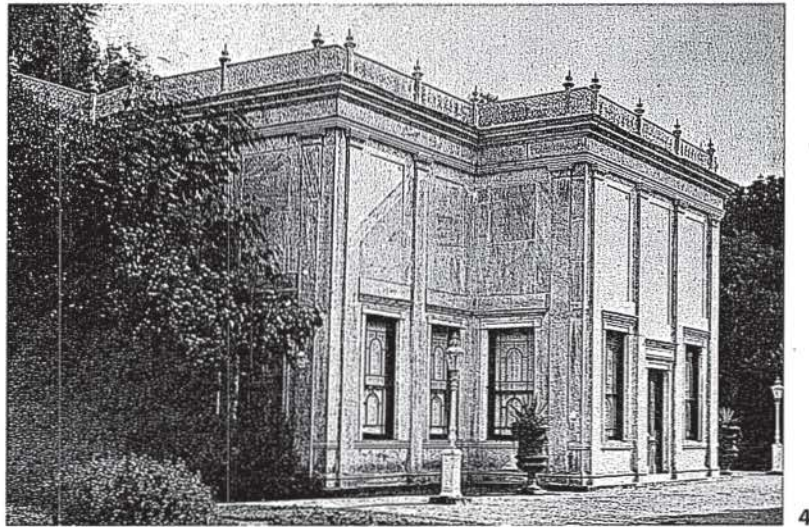
Dördüncü setten rampa yolla ve merdivenlerle beşinci sete çıktığımızda karşımıza Sarı Köşk çıkmaktadır. Sarı Köşk'ün karşısında güvercinlik ve tavukluk bölümlerini de içeren 275 metre (344 zirahlık) bir kuşluk inşa edilmiştir. Saray'ın bahçeleri için Göksu'dan çim nakledilmiştir Saray'ın aslanhanesi⁹ için aslan, kaplan gibi vahşi hayvan talepleri genellikle Trablusgarb Eyaleti dâhilinde yer alan mıntikalardan tedarik edilirdi.¹⁰

Saray'ın inşaatının tamamlanmak üzere olduğu 1864 yılının yaz aylarında bahçe düzenleme çalışmalarına hız verildiği anlaşılmaktadır. Sarı Köşk'ün karşısındaki bahçenin tanzimi bahçıvanbaşı Mösyö Deroine eliyle gerçekleşmiştir. Bu bahçeye 100 meyve ağacı, 1.500 çiçek ağacı, 10 çam ağacı dikilmiş ve bahçıvanbaşıya 32.500 kuruş ödenmiştir. Saray'ın bahçe düzenlemesinde çalışan bahçıvanbaşı Sester aracılığıyla satın alınan fidanlar Milan'dan, portakal ağaçları ise Malta'dan getirilmiştir.¹¹

"Kuşluklarda mevcut kuş ve hayvanların cins ve miktarı natık defteri şöyledir:

3

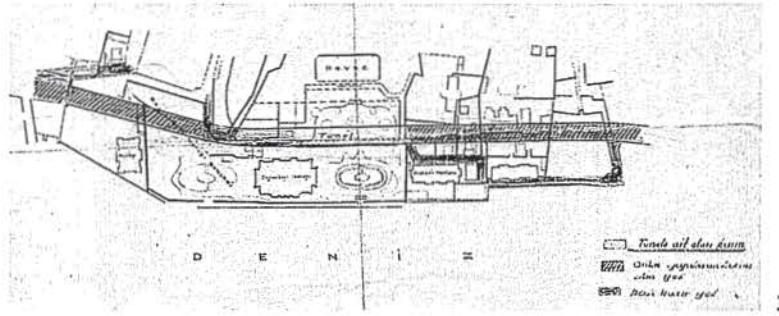
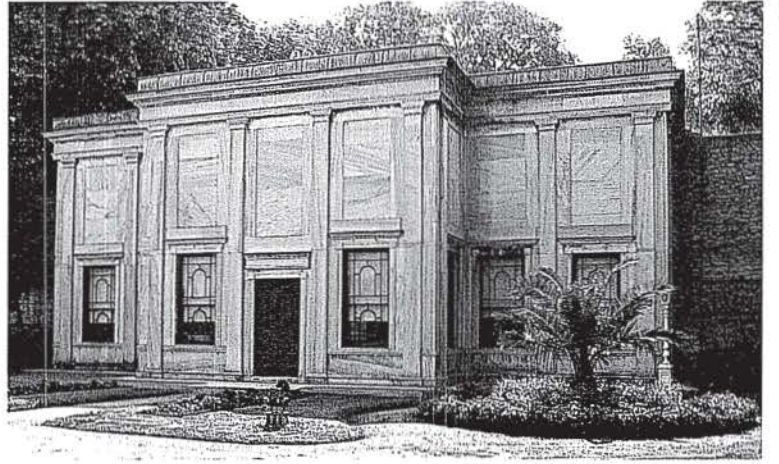
4

3 1913 yılında Beylerbeyi Sarayı'nın haritası.

4 1913 yılında Mermer Köşk.

Beylerbeyi Sarayı bahçesi setli bahçeleri, havuzları, limonluklarda yetiştirilen turfanda sebze ve meyveleriyle, değişik türde hayvanların barındığı çeşitli meyvelerin yetiştirildiği, çiçeklerin üretildiği, yaşayan, hoşça vakit geçirilen mekândı. Osmanlı padişahları önemli misafirlerini burada ağırlamışlardı. Avrupa'dan getirtilen mühendis ve bahçıvanların bahçeye önemli katkıları olmuştur.

Boğaziçi köprüsünün yapımından önce Avrupa yakasına deniz yoluyla olan bağlantısı 1975 yılından sonra daha çok kara yoluyla olmuştur. Beylerbeyi-Kuzguncuk yolunun tünel geçişinin kapatılmasıyla da sarayın ulaşım düzeni değişmiştir. Beylerbeyi Sarayı bahçesi, köprü'nün verdiği zararlara rağmen çiçeklikleri, ağaçları, havuzları, heykelleri, setleriyle ilgi çeken hareketli mekânıyla bugün hala müstesna konumunu korumaktadır.

Dipnotlar

- 1 Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, V. İstanbul 1961, s. 2692.
- 2 Miss Pardoe, *Şehirlerin Ecesi İstanbul*, İstanbul 2004, s. 488-490.
- 3 Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi (MSHHA), E I, nr. 993.
- 4 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet-Saray, nr. 257, 12 Haziran 1854 (16 N 1270).
- 5 MSHHA. CMH. nr. 40, lef 23.
- 6 MSHHA. CMH nr. 179
- 7 İbrahim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, II, İstanbul 1977, s. 98.
- 8 Gönül Aslanoğlu Evyapan, *Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi Ve Türk Bahçesinde Etkileri*, Ankara 1974, s. 47.
- 9 Sultan Abdülaziz'in bu kısımda aslan yetiştirdiği bazı kaynaklarda zikredilir. Reşat Ekrem Koçu, *a.g.e.*, s. 2699.
- 10 Cengiz Göncü, *Beylerbeyi Sarayı'nın İnşa Süreci ve Teşkilatı*, İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 97.
- 11 *a.g.t.*, s. 98-99.
- 12 BOA.Y.PRK.SGE, 2/82.

